

Megjelenik
havonként négyszer.

ELŐFIZETESI DÍJ:

Egész évre 8 ft.
Fél évre 4 ft.
Évnyegyedre . . . 2 ft.

FIGYELO.

IRODALMI ÉS SZÉPMŰVÉSZETI LAP.

Felölös szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Szerkesztő lakása:
Magyar - utca 37. szám,
I. emelet.

Kiadó-hivatal:
AIGNER L. könyvkeres-
kedésében,
váci - utca 18.

I. ÉVFOLYAM.

PEST, 1871. JANUÁR 8.

2. SZÁM.

Tartalom: Az írói tulajdonjogról. Csillagh Gyula. — A magyar iro-
dalom ébredése 1849 után. P. Spathmörý Károly. — Liszt és a ma-
gyar nemzeti zeneművészet. Reményi Ede. — Szalay László két köl-
teménye. — Francia irodalom. — Képzőművészet. Lőrincz M. —
Hírlapstatistika. Spányei József. — Egy szó a halál után. Beöthy
Zsolt. — Irodalom. — Színház.

AZ ÍRÓI TULAJDONJOGRÓL.

Valamely állam kifejlődöttségének legbiz-
tosabb ismérve az a tisztelet, melyben ott a tu-
lajdon szentsége részesül. Minél élénkebben
nyilvánul a kormánynál, a törvényhozásnál és
a közönségnél a magántulajdon sérthetlenségé-
nek, az „enyim és tied“-nek önkényes, mint-
egy ösztönszerű tiszteletben tartása, — annál
diszesebb a szerep, melyet az az állam, a polgá-
rosodás színpadán betölt; annál nagyobb életre-
valóságra, soliditásra mutatnak azon állam szer-
vezete és egyéb intézményei.

A mindennapi élet viszonyaiban igen könnyű
volt a tulajdon szentségének érvényt szerezni.
Mintegy ösztönszerű sugallat dictálja élénk ez
elvet, s úgy az állam büntető hatalmával, mint
az emberiség erkölcsi közmeggyőződésével ösz-
szeütközésbe jön az, ki fitymálva túlteszi ma-
gát a magántulajdon tiszteletén és megsérti az
„enyim és tied“ elvét vagy annak bárminemű
folyományát.

De a közélet fejlődésével, az emberi viszo-
nyok szövevényes alakulásaival a forgalom soha
nem sejtett arányai oly complicáltabb vonat-
kozásokat teremtettek, melyeknek helyes jogász-
megítélésére az eddigi, jobbára igen egyszerű
viszonyokból vont hasonlagok többé már nem
alkalmazhatók. Új szükségek merültek fel és
a fejlődő államok törvényhozásai ezen, a nem-
zetek életszervezetében mutatkozó szükségek
kielégítésére nem késtek előlépni célszerű rend-
szabályokkal, megfelelő törvényhozási intézmé-
nyekkel.

Az írói tulajdonjog eszméje is oly
viszonyok kifejlődéséből folyt, melyek sem az
óvilág polgárosodásában, sem a középkor tár-
sadalmában nem voltak ismeretesek. A római
jogtudósok a magánjogban örökbecsű mintákat

hoztak létre; a magánviszonyoknak egy ága,
egy tere sem volt, melyre ki nem terjesztették
volna figyelmüket, de a szerzői jogról termé-
szetesen, fogalmuk sem volt, mert a régi vi-
lágban modern értelemben vett irodalom nem
is létezett.

Még közvetlenül a könyvnyomtatás fölta-
lálása után, a XVI. és XVII. században sem
merült fel az írói jogok biztosításának ma már
oly élénken érzett szüksége. Akkor a szerző
nem várt anyagi jutalmazást munkája után, sőt
a magából fedezte nagy részben munkája ki-
állításának költségeit, és így feleslegesnek lát-
szott arról gondoskodni, hogy az elme művei
az utánnyomás elől törvény által biztosittas-
sanak.

De a művelődés általánosulásával és a tár-
sadalmi alakzatokat áthatott munka-felosztási
elv érvényesülésével az irodalom mezeje nem
pusztán „laurea virtutis“ többé, hanem kenyér-
kereseti pálya sok egyén számára. Egy munka,
néha egy-két költemény oly tőkét képvisel,
melynek kamatai a szerző anyagi szükségle-
teinek kielégítésére nélkülözhetlenek. A törvény-
hozások, melyek a tőke szentségét és érinthet-
lenségét irányelvül ismerték el, az irodalmi ter-
melés mezején létrehozott tőke elől sem von-
haták meg jóakaró, igazságos figyelmeket.

Igaz, eleinte nem a köztörvény vette ol-
talma alá az írói jogokat, hanem a fejedelmek
biztosíták kiváltságai által a szerzőket, és a
kiadókat az utánnyomás elől. A kiváltságok
rendszere majd mindenütt dívott, Franciaor-
szágban az ancien régime alatt, s Németország
legtöbb államában. De e kiváltságok rendszere
most már tarthatatlannak bizonyult be. Nem
csak azért, mert korunk általános tendenciája
a privilegiumok ellen szól; mert egyes viszo-
nyokban, pl. a műipari cikkeknél még ezentúl
is hasznos lehet e rendszer fentartása, — hanem
azért, mert az írói jogok biztosítása nem ke-
gyelmi tény, hanem igazságos követelés,
melynek az állam tehát egyetemes törvény ál-
tal haladéktalanul megfelelni tartozik.

Elismerte ezt számos törvényhozás is. Az angol parlament 1709-ben törvényt hozott már az írói tulajdonról, mely azt 28 évre biztosította az utánnyomás ellen. Példája nem maradt elszigetelten. 1793-ban a convent az írói tulajdonjogot általános törvény alakjában alapította meg, s ez idő óta legtöbb állam gondoskodott a szerzői jogok biztosításáról. Az észak-német szövetség legújabb törvénye „a szerzői és kiadói jogról” legelőkelőbb tanúsága azon általános méltatlansáknak, melyben e tárgy minden oldalról részeseül.

Mint vagyunk mi magyarok a szerzői joggal? Hogy szerzői jogunk nem épen mintaszerű, azon gyakorlati tüneményekből lehet következtetni, melyek szerint nálunk nem egy oly eset fordult elő, midőn régibb munkát, talán némi címváltoztatás mellett, újabb „szerző” saját cége alatt mutatott be a nélkül, hogy a magántulajdon felett örködő Justitia megtorló kezét idézte volna maga ellen.

Ily jogi anarchia épen nem nyújt kedvező kilátást irodalmi termelésünkre nézve. Érezte már ezt irodalmi viszonyaink, szükségünk alapos ismerője Toldy Ferenc, midőn 1840-ben egy korszerű röpiratot adott ki az írói tulajdonról, melyben a célirányos író-jogi törvényt irodalmi felvirágzásunk elsőrangú szükséglete gyanánt tüntette fel.

Toldy e röpiratának végső soraiiban hazafias kérelemmel fordult törvényhozásunkhoz, hogy az irodalom jövőjére jótékony hatású, korszerű szerzői törvény iránt figyelmét felköltse.

Ez az agitatio nem volt eredménytelen. Az 1843—4-iki országgyűlés, mely korszerű reformok tekintetében méltó előzője volt az 1848-dikának, szabadelvű javaslatot készített a szerzői jogról, mely azt jótékony jogvédelemben volt részesítendő. E javaslat, fájdalom, soha sem vált valósággá, a nehézkes országgyűlési gépezet, a főrendek macakossága s a gravaminális politikának minden fejlődést és mozgást megzsibbasztó fonáksága nem engedték, hogy a már-már égető szükségű javaslat jogerejű törvénynyé váljék.

De ha az akkori mulasztást a legözöhlően akadályok miatt még mentegethetjük, nem bírjuk fölfogni, hogy törvényhozásunk ma, azon akadályok szerencsés elhárítása és állami önállóságunk teljes restitutója után még mindig késedelmeskedik e fontos, sőt irodalmunkra nézve életérdekű ügyben korszerű, szükségpótló törvényynel előállani.

Az igazságügyminiszter 1867-én, kapcsolatban a polgári perrendtartás javaslatával, ja-

vaslatot tett közzé az írói s művészeti jogok biztosításáról. E javaslatot akkor, hiányai dacára, örömmel fogadták, a sajtóban sokoldalú discussio tárgya volt, de talán egy-két fölmerült kifogás miatt, visszavonatot s ma az igazságügyminiszterium levéltárában aluszsa csendes álmait. Ujjavaslat előterjesztése pedig egyelőre senkinek sincs szándékában.

Pedig épen nálunk sürgős szükségű egy ily törvény hozatala. Nemcsak azért, mivel az irodalmi pálya oly mérvű anyagi kilátásokat nem nyújt, mint egyebütt, és így annál nagyobb támogatásra szorul, hanem mivel azt épen az irodalmi kereslet viszonyai teszik szükségessé. Mert míg más kiterjedtebb körű irodalmaknál, hol a kereslet roppant nagy, egy a nagy közönségnek szánt munkát rendszeren 10—20,000 példányban nyomtatnak, addig nálunk átlag épen tizszer kevesebb példány tétetik közzé, mert a kereslet kilátásai nagyobb elterjedés reményére nem jogosítanak, s a szerző vagy kiadó inkább egy második, harmadik kiadásra kész, semhogy az első kiadás sikerét a munkának kelteténél több példányban való kinyomatása által kockára tegye. Ily körülmények között törvényhozásunknak az irodalmi műveket még inkább meg kell óvni az utánnyomás, vagy az illetéktelen kiadás, a jogtalan felhasználás veszélyeitől.

Másrészről épen azon, fentebb érintett indok miatt, mivel az irodalom pályája csak igen szerény kilátásokra jogosíthat, gondoskodni kell arról, hogy minden megtámadás ellen határozottan megóvassanak. Biztosítani kell az írók jogait a kiadókkal szemben, illetőleg ezek kölcsönös jogigényeit szabályozni. Természetes, hogy mindaz, mit az írói jogokról mondtunk, analogia útján a művészeti jogokra is alkalmazható, mert a metsző, ha metszvénye többszörösítetik, a zeneszerző, ha művei akaratlanul ellen akár egészben akár részben újra kiadatnak, ép úgy meg van sérteve jogában, mint a drámaíró, ha munkája idegen színpadokra beleegyezése, átengedése nélkül hozatik.

Csak imént merült fel egy nem épen épületes viszálykodás, melynek kútfeje nyilván abban a körülményben keresendő, hogy törvényhozásunk elmulasztá a szerzők és kiadók közti viszonyt határozott törvény által szabályozni.

Az országbirói értekezletnek szabálya, hogy „az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény ortalma alatt áll” (I. 23. §.) oly általános phrázis, mely vezérfonalul többé

nem szolgálhat az irodalmi s művészeti forgalom bonyolódott és sokszorosan complicált jogviszonyainak közepette.

Ily viszonyok között egy törvény alkotása az írói jogról már-már elutasíthatlan szükségképpen. Törvényhozásunk számos nagy horderejű feladat megoldására van hivatva a legközelebbi jövőben; de az általunk jelzett törvény túlszárnnyal számos, már napirendre tűzött javaslatot, mind sürgősség, mind fontosság tekintetében. A magyar irodalmi világ várva várja annak megalkotását.

Csillagh Gyula.

A MAGYAR IRODALOM ÉBREDÉSE 1849 UTÁN.

II.

Ösztönkedjünk egy kisére; azt hisszük, nem fog ártani. Tegyük némi tüzetesebb összehasonlítást az 50-es és 60-as évek irodalmának belső élete között. De mégis, ne szőlünk az utóbbról; nehez ott hasonlatokat keresni, a hol nincsen hasonló semmiben; azért csak beszéljünk az akkori s az elvonást bizzuk az olvasóra.

Hogy mi volt a magyar irodalom, mint pályá, a mint szerzési mód a 30-as években még, azt a lapok szíves olvasója bizonyosan tudni fogja.

Kazinczy Ferenc egyik műveért hét — mond hét példányt kapott saját munkájából; dal-költők művei kiadására néha szerény kispapok, tanulók vállalkoztak s szegény Csokonai rendesen összekoldulta a pénzt, hogy munkáját napvilágra hozhassa. E viszonylatok, talán az egyetlen regény-irodalmat kivéve, hol Jósika, Kúthy és Nagy Ignác némi forgalmat szereztek, a 40-es évek utolsóig keveset változtak; legalább Petőfinék hóna alatt halhatlan költeményeivel, Pestig, ugyszólva, föl kellett magát koldulnia.

A nemzet szellemének fölébredése s ennek főfactora és eredménye a napi sajtó, valamivel nagyobb lendületet adott s kezdett kilátást nyitni arra, hogy valaki mint író is megélhessen. Ez ideig csak dilettantismus volt az. Jókedvű, művelt magyar gárdisták gondülő foglalkozása; kényelmes helyzetű papok sziestának eredménye; régi jó táblabíráknak a szántás-vetés szünetei közben lelki szükségétől ösztönzött mulatsága. Csoportokba lehet őket állítani: Bessenyei, Barcsai, Kisfaludy S., Virág, Ányos, Kiss, Kazinczy, Berzsenyi, Kisfaludy K., Vörösmarty.

Az irodalom nem volt munka; nem, még foglalkozás sem, csak tisztességes sport, időtöltés; a dalokat énekeltek a pártás és pártatlan kisasszonyok, míg a régi kedvenct egy újabb „módi” nótá ki nem toltá helyéből, aztán lassankint feledségbe ment. Sok költői kincse veszett ily úton el a magyarnak.

A 48-at közvetlenül megelőző korszakban

e helyzet valamennyire javult; 48 azonban már a politikai és napi sajtóra szorította az irodalmat; míg a 49-diki katastrófa együtt ölte meg mindkettőt.

Az özönvíz után mindent újra kellett teremteni; előbb irodalmat, majd olvasó közönséget.

És erre vállalkozott az a néhány író, kik az ötvenes évek elején a fővárosba jöttek, nemcsak fényes kilátások, hanem merném mondani: a megélhetés reményében.

Ezt kívánom főként megállapítani.

Akkor az a tetemes pénzörövel rendelkező napi sajtó, melynél ma nem egy alig végzett ifjú kenyeret talál, nem létezett. Egyetlen lap volt, mely ilyes életmódot nyújthatott: a kormány közlönye, tetején a kétféjű sassal.

E címer alá azonban akkor kevesen kívántak jutni.

Minket is kínáltak pedig hivatalokkal; talán subventiót is lehetett volna eszközölni: de nem kellett egyik sem senkinek. És ezt nem érdemül hozom fel; az ilyesmi nem érdem; csak ellenkezője bűn az irodalom tekintélye és a hazafiság ellen.

E helyett nélkülözött kiki tetszése szerint.

És ez nem olyan frázisféle csupán, Gy... P... Na, jól tudom, 600 bankó forint rendszert fizetése volt; T... K... maga bevallása szerint, hét számrá élt beszerző szilvával; Sz... J... talán három hónapig reggel, délből, este kávézott, szegény József Oberkellner kegyelméből, kit aztán meg is énekelt egy versfüzetében. L... K... és B... S... úgy éltek mint az ég madarai; különösen az elsőnél, mint a példaszó mondta, egyik nap dinom-dánom volt, másikon szánom-bánom; egy nap hopp, másnap kopp! Egyszer kétségbeesetten nyitott be a sorok írójához, panaszkodva, hogy formaliter meg kell halnia éhen; már egyik fogadóban sem hiteleznek neki. Ötven forintot kért. Elképedtem, hogy feltételezhet ily nagy összeget szerény lakásomban. Hisz' akkor nem tudnék alunni abbéli féltelben, hogy kirabolnak. Hát adj novellát! — mondja, az asztalomon lévő kéziratot megragadva. Én kétségbeesve kaptam utána; már késő volt. K... barátom ritka szeretetreméltósággal mondá: Viszem az öreg Sz... hoz s eladom 100 frtért. Neked meghozom a felét; a másik felét kölcsön adod nekem. Nem volt mentesség. A történeti beszély megjelent a lapban; mindenki csodálkozott, hol vette a lyrikus L... a történeti novellát; de én Lisznyait két hétig, a pénzt sohasem láttam. A novella megtekinthető „Két Révay” cím alatt a hivatalos újság tárcájában, L... neve alatt.

E sorok írója egyike lévén a legelőbb feljöttének, egy kis kapuközütti szállást tartott az újvilág utcában; hosszában lehetett 8 lépés, széltében 3. E nagyszerű szállásra azért hozzája szállottak a két J... B... S... Néha hárman is feküdtek a földön.